



# Bardhoniaeth, neu

brydydhiaeth, y llyfr kyn-

tas; trwy fysyrddawd Capten  
William Middleton.



Thomas Orwin ac printiawdh yn  
Llundain. 1593.



NOBILITATE GE-  
NERIS, ET CLARITATE PIETATE-  
*que conspicuo viro; Thomæ Midletono*  
cui Londinensi, & cognato suo omnium dilec-  
tissimo, Gulielmus Mideltonus has su-  
as lucubrationes cum salute  
mittit.

----- *si quid mea carmina possunt,  
Aonio statuam sublimes vertice Bardos,  
Bardos Pieridum cultores atque canentis  
Phæbi delitias, quibus est data cura perennis,  
Dicere nobilium clarissima facta virorum,  
Aureaque excelsam famam super astra locare.*

Io: Lelandus in assertione Arturij.





# Annerch at bob athrylithfawr

*a wenydhgar gymro ygan Viliam*

*Midleton.*



Ann dharfod i Dhoctor  
Sion Dauydh gymeryd  
kymaint o boen, a thra-  
fael yn gweithio gorch-  
wyl mor odidawg, ag yw i  
dhwned lladin ef, i dhysgu yr iaith gym-  
raeg: a chida hynny rhoi allan mwy o  
reolau a samplau nag sydh gann vn pry-  
dydh ynghymry, or hen ganiad ar dull  
nevvydh: a chan dhwedyd o *Jul. Caesar Com.lib.6.*  
y bydhai y Drudion gynt vgain mly-  
nedh yn dysgu y gelfydhyd honno:  
Dir i minnau; os medraf, dhysgu im Ky-  
dwladwyr y Fordh nefaf, i ganu kerdh  
dafawd. Am hynn o mnyni y kymro  
darllain hynn o beth; sef y rhann gyn-



taf o brydydhiaeth. Yr honn yn vnig  
fydh yn dysgu yt gymharidau, odlau,  
kynghanedhion ar mesurau. Nid rhaid  
erchi i neb a synhwyr yn i benn ganu yn  
synhwyrrol. Ag os kaist, dhyfsgu kanu  
kerdh dafawd yn benkerdhiaidh, rhaid  
yt fedru kymraeg dhilediaith, ymo-  
ralwar athrawon, darllain ag yfgrifen-  
nu llawer or hengerdh ar newydd y-  
rhain a dheuelli yn y dwned a henwais.  
Ygatfydh ti ofynni pa achos y newidi-  
ais yr hen ordr ar method, ag enwae  
rhai or mesurau ag y gwneuthym reo-  
lau newydd drwy 'r llyfr, ag y gadewais  
y beieu kyffredin heb son am danynt : ti  
a gai glywed os gyrri ataf fyatseb dros  
oll a vveithieis ar gam. Bydh vvy ch.  
Die kalan ith galennig Duw ath gatwo.

1593.

Llyfr





## Llyfr bardhoniaeth.



Ardhoniaeth yw kelsydhyd, o ganu kerdh dafawd yn dha. Set yw hynny, plethu ag eliaw kaniadau kymraig, yn gerdhgar benkerdhiardh. Pedwar peth a berthyn at gerdh dafawd. Kymhariad, odl, kynghanedh, a mesur.

Kymhariad yw kymharu pob braich or pennill, i gyd ateb ar kyntaf: a hynny a ellir o dhau fodh. Sef, kymhariaiad disgyblaidh a chymhariad penkerdhiaidh. Dau ryw gymhariad disgyblaidh ysydh. Sef, kymhariad llythyrennol a chymhariad synhwyrol kymhariad llythyrennennol yw kymharu y llythyren wreidhiol ag vn oerhyw yn gyflwyn pob braich trwy y pennill. Fal hynn.

*Pwy sy dbe wr gbl; pais dhurgorff: G.H.  
Twy a rwy m kamp o rym korff.*

Kymhariad synhwyrol yw; pann fytho y braich kyntaf heb gyflawn synhwyr yndho: eithr, gorfod i gyrchu at yr ail; i gyflawni y Synhwyr heb gymharu llythyrennau gwreidhiol fal hynn.

*Rhaid sydb lle rbo Duw i far; T.A.  
Dwyn*



*Dwyn eginyn da 'n gynnar.*

Kymhariat penkerdhiaidh yw, pann fytho rhyw orchest ar y kymhariat mwy nag ar y dhaú úchod : a hynny a ellir o dair ffordh. Sef, kymhariat llythyrennol Synhwyrol, kymhariat kynganedhol llythyrennol a chymhariat kyfochr. Kymhariat Synhwyrol yw, pann fytho y llythyrennaú gwreidhiol yn kydateb, ag yn kymharú, or ún rhyw; ag yn kyflawni syñwyr dhiffygiol yn y braich kyntaf hefyd. Sef y dhaú gymhariat dielgyblaidd yn ún fal hynn.

*Ni bú y Rodn ; nai Bredúr      G. G.  
Negydh, oe win nag oe dhúr.*

Kymhariat kynganedhol llythyrennol yw, pann fytho yr hanner kyntaf ir braich yn atdeb mewn kroef-gynganedh ir hanner olaf, o bob braich trwyr pennill fal hynn.

*VVyd a wdúr diwyd ydyn ;  
Jon didwyll hynny dwedwn,      M.  
Nid odiaeth ún od adwen,  
Ond ydoedh o waed Odwin.*

A hynn a dheuallir yn eglur, pan soniwyf am groef-gynganedh gyfan.

Cymhariat kyfochr yw, pan fytho daúsillafog eiriaú yn dechraú y mesur, er torri kymhariat llythyrennol ; ar y gytsain wreidhiol, rhaid údhynt gyfochri yn sain mywn aken dhyrchafedig fal hynn.

*Mannau*



*Mannau mŵyn am win a medb M.  
Tannau, musig ton maswedb.*

Os, bydh vogal yn ateb i gytsain nid torr kymhariad  
y tywfal hynn.

*Nid kyfled gweled y gwir, I. V.  
Ar yr wyneb a'r anŵir.*

Na vogal yn ateb i amryw fogal arall fal hynn.

*Urdhedig arwydh ydoedh, D. E.  
Ethol myrr o fetbelem oedh.*

Nythyr H arwydh ychenaid; na chynghanedh na  
chymhariad ag os bogal a fydd gwreidhiol yn y braich  
kyntaf, kytsain ni thyr gymhariad. fal hynn.

*Awn i bun yno beunydh,  
Glas a gwynn dan glos y gwydh. D. E.*

Bellach soniwn am odl.

Odl yw kydateb sain mewn sillafau perthynas. a hyn-  
ny fydd o dhau ryw, sef. vnodli, a phroestu. Vnodli, yw  
bod sillafau or unrhyw yn kydateb yw gilydh: naill ae  
mewn perfedh braich, neu yn y brifodl. am y gyntaf mi  
ae dangosaf mewn lle kyfadhas: sef, ymysg y kynghaned-  
hion. Eithr vnodli yn y brifodl yw; pann fytho sillafau or  
vnrhyw, yn ateb yw gilydh, ag yn vnodli trwyr pen-  
nill, neu r'kaniad, ag at y rhann honn y perthyn anian a  
rheol y sillafau oll: kans nas vnodla a sillaf dalgron, ond  
B talgronn



talgronn arall; a hynny or un bwys, o bydh y dhwy o a-  
ken dhyrchafedig, vocal a vnodla ar vn fogal, lledhf a  
lledhf, Diptong, a diptong or vnryhw, ar rhain or vn vo-  
galiaid a chydsonaniaid fal hynn.

### *Talgronn.*

*Mingamai hi mewn gwmon,* I. G.

*Morkath ae brath dan i bronn.*

*Lledhf.*

*Tchen ynn kochion vnoed,*

*Uwch i kyrn no breichiau koed.* Ll.

*Diptong*

*Mal y sydh; a maels idhaw,* Ll.

*Mae fal draig i ymasael draw.*

Ni chydwedha mewn perfedh braich yn enwedig, yn  
yr orphwylfa, fillaf i vnodli ar brifodl, hefyd ni dhichin yr  
vn gair fod dhwywaith ar y brifodl oni bydh fynychach,  
neu yn traethuysinalhawch kariad.

Odl hefyd a dhichin fod o gudh llythyren or gair a fy-  
tho yn dilin fal hynn.

*Dysgais i godi gida'r ebedydh,*

*A rhodio'r vn dalar: &c. Ieuan o garno*

Proestu yw newid vogaliaid neu diptongiaid, a gheb  
newid kydsonaniaid yn y brifodl; Dau ryw broest ysydh,  
Proest kyfnewidiog a phroest kadwynodl. Proest kyf-  
newidiog yw, pann newidier pob prifodl or mesur ar fil-  
lafau or vnryhw. fal hynn.

*Or*



Or gwinwydh daroganene

O ganon o ogoniant

L. G.

O ward bronn dann euraid brint

O wir gorff oedh wyry gynt.

Ni chydwedha sillaf, yr orphwysfa i broestu ar brifodl  
mewn braich o bennill vnodl.

Proest kadwynodlyw, pan fytho y braich kyntaf; ar  
ail, yn proestu, &c, a phob yn ail braich yn kygodli, fal  
hynn.

Myfi im Dúw boe wdbúw hynt;

A ganaf a gogoniant:

M.

A wnaeth ym helaeth helynt,

A gwir dha wn ag úrdhúniant.

Ni chydbroesta; onyd sillafau or vnrhyw.  
Digon yw hynn o sō am odl: soniwn bellach am y kyng-  
hanedhion.

Kynghanedh yw, eiliau a phlethu braich o bennill ar  
gerdh dafawd. Dau ryw gynghanedh ysydh. Sef, kynha-  
nedh groes; a chyghanedh vnodl. Kynghanedh groes  
yw, pan fytho y kyds onaniaid o flaen sillaf yr orphwysfa  
yn ateb ir rhai or ol. Dau ryw gynghanedh groes ysydh.  
Sef, kynghanedh Draws a chyghanedh groes gyfan.

Kynghanedh draws yw, pann fytho vn gytsain neu  
fwy yn ateb ir olaf; ar rhai nesaf atti ar draws y geiriau  
llanw, yn y perfedh. Y gytsain gyntaf yn ateb ir nesaf at  
y brifodl fal hynn.

Tad, brodyr, neiaint, plant aeth.

T. A.

Dwy gytsain; yn ateb i dhwyl fal hynn.

B 2

Bygwth



*Bygwithy mae y gloew bigau D.G.*  
*Tair.*

*Gleision, mal wybr goleusyth. D.G.*  
*Pedair.*

*Byrblu rhewedig berwbla. D.G.*  
*Pump.*

*Gwae a fai 'n brudh; rhag ofn brad. G.I.*

Kynghanedh groes gyfan, a blethir or oll gytsan-  
 aniaid a fythont o flaen sillaf or orphwysfa, yn kydateb  
 olynol ar rhai o flaen y brifodl, drwy gyfnewid vogaliaid  
 fal hynn.

*Eithr y dydh itb roed i eiddig. G.I.*

Daú ryw groesgynghanedh gyfan ysydh sef kroes ry-  
 wiog a chroes afrywiog. kroesgynghanedh gyfan rywi-  
 og yw, pann fytho gair yr orphwyffa yn vnsillafog, a gair  
 y brifodl yn vnsillafog hefyd, neu pann fytho gair yr or-  
 phwysfa yn lliawssillafog bod gair y brifodl yn lliawssil-  
 lafog hefyd, ag yno y gellir i throi wyneb yngwrthwy-  
 neb. fal y rhai hynn.

*Am hen iarll mae hynn o iawn. L.M.*

*I farnu a fu arnynt.*

Kroesgynghanedh gyfan afrywiog yw, pan fytho y  
 gair o flaen yr orphwyffa yn vnsillafog, a gair y brifodl  
 yn lliawssillafog; fal nas galler i datroi wyneb yngwr-  
 thwyneb. fal hynn.

*Ymhob*



*Ymhob ing ymbob angen.* D.N.

Mae hefyd yn rhydd wrth eiliaw kroesgynganedh adu y llythyren N: pann fytho hi yn gyffefin (Sef yn llythyren wreidhiol neu fiaenaf kydsain or braich) heb un yn ateb idhi ar o' yr orphwysfa, ag yno gelwir kynganedh N: kolly gyntaf, fal hynn.

*Ni roe dolk ar i wawd ynn,* R.N.  
*Ni bu 'n frith binn oe frethynn.*

Gochelwch ymhob kroesgynganedh, rhag bod marchawglythr heb fogal rhyngthi ar marchawg yn sillaf yr orphwysfa, oni bydh sillaf or ún rhyw yw hateb yn y nesaf at y brifodl.

Kynganedh vnodl yw, pan fytho únodli o fewn kenol y braich. Daú ryw gynganedh vnodl sydh. Vnodl llúsg, ag vnodl sain.

Kynganedh lusg yw, pann fytho rhyw sillaf o flaen y chweched, yn vnodli ag yn llusgo at y chweched, ar brifodl yn aken dhisginnedig, fal hynn.

*Gorau bugail ir dailiaid.* Ll.

Ag o gyfswllt kydsananiaid, fal hynn.

*Nid y ki karth flew arthflocb,* I.G.

Ni wedh kynganedh lusg ar y braich olaf ir ún or mesuraú.

Kynganedh sain vnodl yw, pann fytho y gwant, ar rhagwant yn vnodli, ar rhann or braich ar ol y rhagwant;



yn kynghanedhu ar rhagwant; drwy gydateb kydfona-  
niaid, a chyfnwid vogaliaid, ag nid oes mesur hyd y  
gwant, na'r rhagwant, mwy no gorphwysfa kyngha-  
nedh lufg. Fal hynn.

*Plas; to dulas, ty deiliawg. I. T.*

Ni chydwedha yn vnödl y sain, dhwy sillaf mewn aken  
dhyrchafedig, oni bydhant vn bwys. sain dheublyg, fal  
hynn.

*Por, dor, dar, gwanar gwinau. I. G.*

Gellir hefyd a hynny yn orchestawl; osod amryw  
gynghanedhion ar yr vn braich. Sef sain o gyfswllt, a  
chroesgynghanedh ynghyd, fal hynn.

*I gelli wig ag yw llws. Sp. versus.  
Saingroes.*

*Aeth hiraeth i wyth Harri L. M.*

Seingroes ogyfswllt goll y gyntaf, neu ewinog ar air  
mwys. Fal hynn.

*Nann konwy mann kawr y medh. M.*

Sain, traws ogyfswllt, a chroes dhwbl kyfswllt ewinog  
fal hynn.

*Syrr oe ryw syrr orr oes honn. L. M.*

Ar



Ar oll gynghanedhion ar yr vn braich trwy orche-  
stion mewn saith modh barnent yr athrawon, fal hynn.

*Tro yma tro yma at Rys. M.*

Digon bellach yw hynn o amnaid i rybudhio y dar  
lleydh y thrylithgar i chwilio kerdh yr athrawon awdu-  
reidh pen kerdhiawl lle kânt wêled i gwalâ o siamplau  
gorchestawl os kraffant ar y kynhildeb.

Bellach soniwn am y mesurau.

Mesur yw rhif nodedig o sillafon, naill ac mewn  
braich; ac o rifedi breichiau mewn pennill. rhif neu nifer  
y sillafon mewn braich, a elwir kyhydedh. Dau ryw gy-  
hydedh fydh, sef, kyhydedh mesur ag am hwnnw y lo-  
niwn ymysg y mesurau a chyhydedh braich. Saith ryw  
gyhydedh braich fydh sef saith golofn kerdh defawd, fal  
hynn, y dosperthir hwy, y gyhydedh ferr a fesurir o bedair  
sillaf mewn braich, y gyhydedh wenn o bump sillaf, y  
gyhydedh las o chwech sillaf, y gyhydedh gaeth o saith,  
y gyhydedh draws o wyth, y gyhydedh drosgl o naw,  
ar gyhydedh hir o ddeg sillaf, fal hynn.

*Gruffydh griffwnn;*

*O dad Owein Dwnn,*

*Brau wyt wyt Robart Dwnn, L.M.*

*Praffwydh wyd imp Ruphydh Dwnn,*

*Praffwæd dyddæd, Maredydh Dwnn,*

*Pwy yn rhoi dy aur pai Henri Dwnn,*

*Pwy n' oroff dda da pai hē Ruffydh Dwnn.*

Mesur, sef pennill yw nifer ofreichiau ar vn neu fwy



or kyhydedhion trwy gadw kymhariad, kynghanedhu, gair kyrch, gair todhaid, kyfochriad ar yr vn kaniad. Tri rhyw fefur sydh, kywydh, owdl, ag ynglyn. Tri rhyw fefur kywydh ysydh sef yw hynny. Kywydh deuair, kywydh llosgyrnog, ag owdl gywydh. Dau ryw gywydh deuair sydh. Sef, kywydh deuair fyrion a chywydh deuair hirion. kynn dechrau dosparthu vn or mesurau rhaid ym osod ar lawr reolau kyffredin a berthynant at bob vn or mesurau: Bellach llyma y rheolau i gyfylhtu ynghyd y kymhariadau, yr odlau, y kynghanedhion, ar mesurau.

- 1 Pob kymhariad a wsfnaetha ymhob rhai or mesurau.
- 2 Pob odl o bydh hi yn vn rhyw ar odl gyssffin flaenor, unodl sydh a chywir ganiad drwy'r mesurau eithr mywn proest.
- 3 Ni chenir kadwynfyr na gorcheft y beirdh heb groes gynghanedh ymhob braich.
- 4 Pob kynghanedh a wsfnaetha, ag a gynghanedha yn gywir ganiad ymhob mesur arall.
- 5 Edrychwch am orcheftion y mesurau, wrth dhosparthu, pob pennill ar i benn chun.

Pennill o gywydh deuair fyrion y dylwn yn nefaf son am dano; a hwnnw a fefurir o dhau fraich or gyhydedh ferr. Sef pedwar fillafog bob braich, ynaill ar briodl yn ake dhyrchafedig, sef, gair vn fillafog ar llall yn aken dhisginnedig. Sef gair a mwy nag vn fillaf yn y briodl fal hynn.

*Kroew fir kryf fedh,  
Kof yw kyfedh.*

S. V.

Pennill o gywydh Deuair hirion a fefurir o dhau fraich ar y gyhydedh gaeth, sef saith fillaf bob braich, ag yn vnodl



unodli ar ackenion amrafael fal deuair fyrrion fal hynn.

*Y spys y dengis y dyn,  
O baradhy bo i wreidbyn.*

*T.A.*

Pennill o gywydh llosgymog a fesurir, o dhau fraich or draws gyhydedh, yn vnodl a fillaf gorphysfa y gynhanedh, yn y llosgwrn : fal gair kyrch, ar llosgwrn yw y trydydh braich, ar y gaeth gyhydedh, yr hwnn sydh yn arwain y brifodl dwy'r kywydh, fal hynn.

*Yr ben dhaear honn a dbuodh      Sp. versus.  
Y gloew awyr a dbrwgliwiodh  
A grynnoth pann goroned.*

Owdl gywydh a fesurir o dhau fraich or gyhydedh gaeth yr odl olaf or braich kyntaf yn kyrchu yn vnodl ag mewn amryw aken a gair, rorphwysfa, yn yr ail braich Sef ar air kyrch, ar odl olaf yn vnodli drwy'r kywydh rhaid ir gynghanedh yn y braich olaf fod yn gynghanedh groes rywiog fal y galler troi owdl gywydh yn gywydh deuair hiron, fal hynn.

*Llwyth Trefor llu waith trafael,      S.V.  
Llew ebrwydh hael, llwybraidh hedh.*

Darfu son ambenillion o gywydh : yr ail gaink o brydydhiaeth yw owdl. Owdl yw kaniad o amryw fesurau (yn ol yr arfer sathredig) eithr wrth gerdh y tri phrifardh, a dull Kyndhelw, ag arfer oll ieithoeth Europa: ni dhyly onyd vn mesur fod yn yr vn kaniad, a pha fesur y  
C      dechreuer



dechreuer, kynhal hwnnw trwy 'r owdl pe gorcheft y beirdh fai ag os hir fydhai 'r kaniad; mae'n rhydh newid y brifodl. Wyth mesur owdl ysydh, Kyhydedh, Tothaid, gwawdodyn, Hupynt, kadwynfesur, kyrch a chwitta, klogyrnach, a gorcheft y beirdh.

Tair kyydedh mesur sydh, sef kyhydedh wyth bann kyhydedh naw bann ar gyhydedh wenndrosogl.

*Kyhydedh  
ferr.*

Kyhydedh wyth bann yw, pennill o bedwar braich ar y draws gyhydedh, sef. wyth fillafog bob braich, ag yn vnodl trwy 'r owdl, neu y proecty fal hynn.

*Jr mab kysarchaf rhwydhaf rlin,  
Irtad ar yspryt gloewbryd glan: Taliesin.  
Neut mau yw kofiau gann ym kysun;  
Nid rhaid ym ameu llyfreu llen.*

Kyhydedh naw bann, neu gyhydedh banneu naw-  
fillafog, a fesurir o bedwar braich ar y golofn drosogl, a  
phob braich yn vnodl drwyr owdl fal hynn.

*Na bo 'n vn aelod boen anialwch; W.E.  
Na gwaew yw i dhilin nag eidhitwch:  
Er y dwfr Resirwaed i farw rhwystrwch,  
Er gwirionwaed fab gwarando feb wch.*

*Kyhydedh  
krr.*

Y gyhydedh wenndrosogl a fesurir o dri braich y dhau  
gyntaf o bump fillaf bob vn yn vnodl a gair yr orphwys-  
fa, yn y trydhdh braich, fal gair kyrch, ar trydydh, o naw  
fillaf yn arwain y brifodl trwy 'r owdl. Fal hynn.

*Torr*



*Torr wayw at yr ais ;      G. T.*  
*Jeb dhwrn atb harnais,*  
*Trech yw no malais trychann milain.*

Todhaid yw mesur odhau fraich lle bytho gair ar ol y brifodl mewn y braich kyntaf yn todhi, o dair sillaf i dhwyr, o dhwyr i vn. Y braich kyntaf or mesur hwnn a fydd yn wastadol o dheg sillaf, ar y gyhydedd hir, yr ail braich fydd, naill ac o chwech ac o naw ac o dheg sillaf. Pa gynghanedh bynhag fytho yn y braich kyntaf rhaid i'r orphwysfa fod yn y bumed sillaf ag os kynghanedh sain fydd, yr honn fydd naturiolaf yn y mann hynn, fo ellir godhef y gwant lle fynner am y bytho y rhagwant yn y bumhed sillaf. Ar ail braich, fef chwech sillafog yn ateb i'r gair todhaid, naill ac ar gynghanedh sain, neu ar gynghanedh braidh gyfwrdd, yr honn fydd rydd i chanu yn y braich yma; ag mewn vn or mesurau onyd y braich olaf i hwnn nid rhydd i chanu, ar brifodl kynn y gair todhaid yn vnodli ar olaf or ail braich ag felly trwy'r mesur

*Da rhydd am gywydd ym gaeau, a main*  
*Eiliw monwes Degau, &c.      J. D.*

A thodhaid or mesur hwnn ni chenir ond ynglyn ag a rall, am hynny todhaid ynglyn y gelwir.

Eithr o bydd yr ail braich i'r todhaid o naw sillaf neu o dheg, rhaid i'r gynghanedh fod, naill ac yn sain at y gair todhaid, neu yn groesgynghanedh, ag yn ateb ar yr orphwysfa i'r gair todhaid: yr hwnn fydd yno yn air kyrch os naw fydd, fal hynn.



Oes ffawydh na nydh neu onn, yn weŵyr;  
Oes brenn ffyrr nas gyrr yn ysgyrion. D.N.

A thodhaid deg sillafog yn yr ail braich, ar groes  
gynghanedh. Fal hynn.

Fal gw lith aŵyr ffrit har ffrwythau r dhaear  
Fal grawn fal adar fal gro neu flodau. T.A.

Dau bennill a henyw o dodhaid, sef. byrr a thodhaid,  
a hir a thodhaid.

Byrr a thodhaid a fesurir o dodhaid o vnsillafar bymtheg  
yn gyntaf, a phedwar braich wyth sillafog sef. ar y gyhy-  
dedh draws, a thodhaid or vnrhyw ar ol, yn vnodl oll  
fal hynn.

Duŵ arglwydh o rwydh wiŵ ras da olud,  
Oni adeila y gwnn blas;  
Ail oferwaith i lasur was,  
Dwl, pwl iaŵn geisio adail plas. M.  
A Duŵ oni wilia y dinas,  
Oferwr gwiliwr a phob gwas:  
Duŵ yŵ 'n gwiliwr gwr ae guras gadarn,  
Duŵ a geidw bawb adbas.

Osymesur hwnn a genir drwy 'r owdl nid rhaid ond  
vntodhaid rhwng pob pedwar braich.

Hir a thodhaid a fesurir o bedwar braich or gyhydedh  
hir



hir, a thodhaid o vgein fillaf ar olyn vnodl drwy 'r owdl.  
Fal hynn.

*I fair da weiniaith a fu'r de winion;  
Oraith reſymol wrth eiriau Simeon, G.T.  
Mawr oedh ir dbeulu myrdh o vrdholion  
Ymgais ar sercn, megis rhes irion  
Gwiriondeb Sioſeb de wiſaſon hi,  
Gadu 'r gair idhi gida 'r gwerydhon.*

Gwadodyn yw meſur o amryw rifedi freichiau ar yr  
vn golofn, a hynny a wnaiff dhau ryw wawdodyn.  
ſef, gwadodyn byrr a gwawdodyn hir.

Gwawdodyn byrr a feſurir a dhau fraich ar y gyhy-  
dedh droſgl a thodhaid o bedwar fillaf arbymtheg yng-  
lyn ag yn vnodl trwyr owdl fal hynn.

*Ni phery onnen yw ffeiriannan; T.A.  
Dan de win dhyrnod ond yn dharnau:  
Ewinawg oſawg aſau braich a bronn,  
A rydhai linon yn dholennau.*

Gwawdodyn hir a gyfanſodhir o bennill ar owdl yr  
hwinn a elwir kyhydedh naw bann ſef. pedwar braich ar  
y gyhydedh droſgl a thodhaid o bedair fillaf arbymtheg  
ar olyn vnodl trwy 'r owdl fal hynn.

*Tn iach na helwyr na chyneliaeth T.A.  
Na meirch o arial na marchwriaeth*



Nagweilch yw harwain na gwalch wriaeth  
 Na chwn a wydhys na chynydbiaeth  
 Na cheision mwy son am wsfanaeth gwledh  
 Na chog i wnedh na choguniaeth.

Hupynt yw mesur a rydhir bardh ryddid i ganu naill  
 ae yn gynghanedhol ae yn gyfochr. Dau ryw Hupynt  
 sydd sef Hupynt byrr a Hupynt hir. Hupynt byrr a fesu-  
 rir o dhau fraich y kyntaf ar y gyhydedh ferr o bedair  
 sillaf, y llall ar y gyhydedh gaeth o saith sillaf, hesydd y  
 braich kyntaf ar air kyrch, naill ae mewn kynghanedh  
 neu yn gyfochr yn ateb i'f orphwysfa yn y bedwardedh  
 sillaf or ail braich ar olaf yn vnodl trwyr owdl fal hynn.

E gasgli gyd M.  
 Y bobl or byd bu abl or bon.  
 At blant bu lwyd.  
 Abram ebrwydh arwydh wyrion.

Huppynt hir a fesurir o dri braich, sef dau fal Hup-  
 pynt byrr ag vn arall fal y kyntaf or dhau fal hynn.

Yt f' eidhunedd Ior: y Kyrriawg.  
 Wyt dhamuned  
 Eitwedh luned wytwedh w lonydh  
 Uthr dolûriais  
 Oth serch kuriais  
 A llasuriais fylleferydh

Kadwinfesur



Kadwynfesur yw pennill lle kadwyner y kynghanedhion yn orchestawl. Dau ryw gadwynfesur sydd, sef. Kadwynfyr a chyfochr gyrch kadwynog.

Kadwynfyr a fefurir o bedwar braich ar y gyhydedh draws; a phob braich yn kynghanedhu bob ail fillaf drwy bob braich, ar gair olaf or braich kyntaf yn kyfochri ar air kyrch at orphwysfa yr ail, ar olaf or trydydd braich yn vn modh ar air kyrch kyfochr yn ateb yr orphwysfa ar pedwaredd yn vnodl, ar bedwaredd fillaf or braich kyntaf ar olaf or ail ar bedwaredd fillaf or trydydd braich ar olaf oll yn vn vnodli trwy 'r owdl fal hynn.

*Elis eiliog oe lys olau;  
Eilwad olau i wlad Etwog:  
Euran warrog o rann orau  
Ar y dorau wryd eurog.*

Kyfochrgyrch kadwynog a fefurir o bedwar braich ar y gyhydedh draws fal kadwynfyr a phennill o Hupynt hir ynglyn ag ef i gwplau y mesur, hefyd y fillaf gyntaf or braich kyntaf, y fillaf olaf or ail braich, ar fillaf olaf or peweridh braich yn vnodl gida phrifodl yr Hupynt, ag felly trwy 'r owdl, ar drydedh ar bedwaredd fillaf or braich kyntaf ynn vnodl gyfochr ar drydedh ar bedwaredd fillaf or trydydd braich ar dhwy fillaf olaf or braich kyntaf, yn vnodli ar drydedh ar bedwaredd fillaf or ail braich; yn gyfochr ar air kyrch: ag felly y dhwy fillaf olaf or trydedh braich, yn ateb yn gyfochr vnodl ar air kyrch, i drydedh ar bedwaredd fillaf or pedwerydd braich, fal hynn.

*Tawdh-  
gyrch.  
kadwynog.*

*Gereint kwlen gwr nod kalis*

*Red*



Rod a phalis rhed a philer  
 Hyd y mwlen bwdi i malis  
 Mwy iaith Alis yma ith hwyler  
 Capten siasau,  
 Keftyll, plasau,  
 Gwyr, kurasau a grog kroeser.  
 Facheist gasau  
 Galanasau,  
 A chydtrasau i chwi troser.

L.M.

Kyrch a chwta a fesurir o with braich y chwech braich  
 kyntaffal tri phennill o gywydh Deuair hirion yn vnodl.  
 ar dhau olaf fal pennill o owdl gywydh ar air kyrch ond  
 nad rhaid kadw aken: ar braich olaf yn vnodli ar chwech  
 kyntaf ag felly yn arwain y brifodl trwy'r owdl, fal hynn.

Erfai yw 'r llys ar for Honn;  
 Hynn o les a wnai Leision:  
 E gair gwres yn y gaer gronn,  
 E gair seigiau gwresogion; L.M.  
 Ar keirw fry o barkau 'r fron,  
 Ar eogiaid or eigion,  
 A gwenith a phob gwinoedh  
 Maer tiroedh ar mor tirion.

klogymach a fesurir o búmp braich, y dhaú gyntaf ar y  
 draws



draws gyhydedh o wyth sillaf bob vn: y dhau ganol o  
búmp sillaf bob vn, ar y gyhydedh wenn, ar olaf o chwech  
sillaf ar y gyhydedh las. y braich kyntaf ar ail ar olaf yn  
vnodli trwy r' owdl, ar trydydh ar pedwerydh braich yn  
vnodli ar air kyrch ar drydedh sillaf or braich olaf fal  
hynn.

*Y prophwydi puraf hediad;  
Aml o rinwedh ae mawl ranniad:  
Drwy gerdh draw a gair; M.  
F un mab ion Mair,  
Y gadair ae godiad.*

Gorchest y beirdh a fesurir o dri braich, y dhau flaenaf o bedair, sillaf bob vn; ar y gyhydedh ferr ar olaf o faith sillaf ar y gyhydedh gaeth: ar ail sillaf or braich kyntaf vn vnodli ar ail sillaf or ail braich, ag ar ail sillaf or trydydh. hefyd y sillaf olaf or braich kyntaf, ar olaf or ail; yn vnodli ar air kyrch, ar bedwaredh sillaf or braich olaf. y sillaf olaf or braich olaf; yn arwain y brifodl trwy r' owdl. Ag o fewn pob pedair sillaf or deudheg kyntaf, yn kroesgynganedhu yn rhywiog ag yn vnodli wyneb-ynagwrthwyneb. y tair sillaf olaf yn kroesgynganedhu; ar pedair blaenaf yn y braich olaf, fal hynn.

*Jr drwg; ward rydh, M.  
Oer wg; e rydh,  
A dwg; y dydh, dig yw dal.*

Soniwn bellach am ynglynion.  
Ynglyn yw mesur, a genir naill ae ar i benni hun, ae  
D mewn



mewn gosteg, neu mewn owdl. Dau rywynglyn ysydh,  
 sef ynglyn vnodl, ag ynglyn Proest, Tri rhyw ynglyn  
 vnodl sydh, sef, vnodl vniawn, vnodl kyrch, ag vnodl  
 krwka ynglyn vnodl vniawn a gyfansodhir o dhau fefur,  
 sef todhaid o vn sillafar bymtheg, a phennill o gywydd  
 Deuair hirion ar i ol ynglyn ag ef. fal hynn.

*Jesu in karu sy'n dŵyn koron nef*  
*Jesu naf ynglynion*  
*Jesu yw ior yr oes honn* L.G.  
*Jesu a geidw i weision.*

Gosteg yw kaniad o dheudheg ynglyn, vnodl uniawn,  
 yn vnodl trwy r' kaniad.

Ynglyn vnodl krwka nid amgen mesur nag vnodl  
 vniawn, eithr gorfod gosod y pennill o gywydd Deuair  
 hirion yn flaenaf ar todhaid ar ol fal hynn.

*Braidh yn syw bereidb wenn ferch;*  
*Briw digwyn bradog annerch: R. Midlton*  
*Briwiad osodiad sy ferch ar loer gwlad;*  
*Brad anfad bryd wennferch.*

Ynglyn vnodl kyrch a fefurir, aga genir, fal y pedwar  
 braich olaf i gyrch a chwta, fal hynn.

*Gwennferch odidawg winfaeth;*  
*Gyrrodb i wann gur oedh waeth: R.M.*  
*Gerydh dig wiwrub Degau,*

*Gryd*



*Gryd asau gyrru ddyfaeth.*

Ynglyn proest yw mesur heb vnodli, fal yr oll fesurau eraill eithr yn proestu, Dau ryw ynglyn proest sydh: sef proest kyfnewidiog, a phroest kadwynodl Proest kyfnewidiog a fesurir yn vn hyd ag vnodl kyrch: eithr lle dylai y brifodl fod mae y sillaf olaf yn kyfnewid vogal neu dip-tong, ag yn kadw yr vn gydsain trwy'r pedwar braich mewn sillafau or vnhryw. fal hynn.

*Gwynedh am yn gwledh mae'n gloff,  
Marw llew 'r prins maer lloer heb priff  
Marw 'n penn an kapten an kyff  
Marw salbri ym ar sel braff. T.A.*

Proest kadwynodl a fesurir or vn hyd a phroest kyfnewidiog eithr bod y braich kyntaf ar ail yn proestu yn y sillafau olaf o bob braich ar trydydh yn proestu ar ped-wrydh: felly y braich kyntaf yn vnodli ar trydydh, ar braich ail yn vnodli ar olaf, yn y sillafau olaf o bob braich fal hynn.

*Eglwyswr teg o leision L. M.  
Aboſtol o fab feſtyn  
Ail Daniel o wlad Einion  
Albwedh dysg a lheidhad wynn.*

Rydh ir prydydh gysylltu y mesurau.

TERFYN.

W. Middleton.